

Helsingin Toverien Pro Patria-taulu

Helsingin Toverit oli helsinkiläinen urheiluseura, jonka perusti ryhmä NMKY:stä irtautuneita urheilijoita. Vuonna 1916 syntyneen seuran toiminta-alueella Helsingissä olivat erityisesti Vallilan ja Hermannin kaupunginosat.

Seura tunnettiin parhaiten yleisurheilusta, jossa sen riveistä ponnistivat maailmanmaineeseen mm. olympiamitalistit Volmari Iso-Hollo, Ville Ritola, Toivo Loukola, Eino Purje ja Antero Kivi sekä jalkapallosta, jossa se voitti SM-pronsia vuosina 1934, 1935 sekä 1939 ja kultaa vuonna 1942.

Tämän jälkeen seuran jalkapallotoiminta lamaantui lähes kokonaan, kun osa seuran pelaajista lähti perustamaan uutta seuraa: Kallion Palloseuraa. Em. urheilulajien lisäksi seura kunnostautui myös jääkiekossa, pesäpallossa, nyrkkeilyssä, suunnistuksessa sekä hiihtolajeissa – myöhemmin jopa mäkihypyssä.

Tovereilla oli harjoitteluhuoneet Stadionilla sekä hiihtomaja Herttoniemessä. Sota koetteli seuraa kovalla kädellä ja kunnian kentille jäi pelkästään Talvisodassa yhdeksän seuran kasvattia. 1939–1940- vuosien, vuoden 1940 lopulla ilmestynyt jäsenlehti omistettiin heille. Myöhemmin heidän muistolleen paljastettiin Pro Patria-taulu, joka on todennäköisesti ainakin jossain vaiheessa sijainnut Herttoniemen majalla.

Vuonna 1946 ilmestyneessä seuran 30-vuotisjuhlajulkaisussa mainitaan 1940-kaudesta hirtehiseen sävyyn. ”Vuoden 1940 alku oli hankalaa, sillä edellisenä vuonna alkanut suuri maaottelu piti miehet poissa urheilukentiltä. Kunnian kentille jäi yhdeksän kunnan toveria. Väinö Jokisen, seuran ensimmäisiin kuuluneen menetys koski raskaimmin. ”

Helsingin Toverien toiminta tuli päätökseensä 1970. Sen sääntöihin oli vuonna 1916 kirjattu, että seuran hajotessa lankeaisivat varat ja kalusto Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitolle. SVUL puolestaan lakkautettiin 1994, joten heidänkään kautta ei ole mahdollista selvittää Pro Patria-tilun vaiheita.

Sen verran kuitenkin tiedetään, että alkuvuodesta 2021 YIT:n rakennustyömaan miehet löysivät sen hylättynä laaja- salolaisen kerrostalon kellarista, minkä jälkeen se käytiin Sotaveteraaniliiton toimesta pelastamassa. Tällä hetkellä se sijaitsee Veteraanitalolla, hissiaulassa.

Helsingin Tovereilla oli omat harjoitustilat Helsingin Olympiastadionilla (kuva: Urheilumuseo)

Helsingin Tovereiden Pro Patria-työssä on yhdeksän talvisodassa meidän kaikkien vapauden puolesta kalleimpansa antaneen nuorukaisen nimet. Tässä ovat heidän kasvonsa ja tarinat.

Erkki Airanne

Myöhemmin Airanteeksi nimensä vaihtaneen kansakoulunopettaja (Sulo) Väinö Lindströmin ja hänen Hilma-vaimonsa kuusilapsisen perheen surusanoma tavoitti kahdesti. Ensimmäinen heistä oli **Erkki Airanne**, joka kunnostautui Tovereissa niin yleisurheilussa kuin suunnistuksessa, mutta etenkin hiihdossa, jossa saattoi yhden sunnuntain aikana osallistua useampiinkin kisoihin.

Sortavalassa syntynyt, mutta joitain vuosia myöhemmin perheensä mukana helsinkiläistynyt Erkki kävi kolme luokkaa lyseota ja valmistui Suomen liikemiesten kauppaopistosta 1937. Sen jälkeen häntä kutsui asevelvollisuus, mitä hän jatkoi vielä reserviupseerikursilla 39, kotiutuen reservin vänrikkinä loppuvuodesta 1938. Sen jälkeen ahkera nuorukainen sai työpaikan Metsäkeskus Oy:n konttoristina, mutta kauaa hän ei ehtinyt uraa luoda: lokakuussa hänet kutsuttiin taas

armeijaan. Tällä kertaa oli tosi kyseessä. Taakse jäivät koti Liisankadulla sekä lupaavalta näyttänyt tulevaisuus.

Varusmiesaikana hänen kuntosensa (samoin kuin hänen huolellisuutensa) arvosteltiin erittäin hyväksi, eikä ihme: paitsi, että hän oli pelannut pesäpalloa – vuonna 1936 Suursarjassakin – oli hän myös ansioitunut hiihtäjä: 1930-luvun lopulla koko seuransa parhaita. Tämän lisäksi hän oli harrastanut myös niin suunnistusta, uintia kuin ammuntaakin, jossa oli hionut taitojaan myös paikallisen suojeluskunnan nuorisosaostossa, johon oli liittynyt jo 11-vuotiaana.

22-vuotias, kiväärijoukkueen johtajaksi koulutuksen saanut Airanne sijoitettiin joukkueenjohtajaksi [Ässärykmenttinä](#) tunnetun Jalkaväkirykmentti 11:n 2. komppaniaan. Airanne muistetaan urheana, esimerkillään johtavana esimiehenä, jonka hermot eivät pettäneet tiukassakaan paikassa. Yhdeltä ryhmänjohtajalta on säilynyt kertomus siitä, kuinka Airanne kerran oli lähtenyt viisimiehisen partion kanssa tiedusteluretkelle linjojen taakse, missä oli ampunut vihollisen viestimiestä käsivarteen, vanginnut tämän ja tuonut vankinsa ankarassa luotisateessa omien puolelle. Tästä hän kirjoitti eräälle RUKin kurssikaverilleen lähettämässään kirjeessään, kuitenkin lopussa vannottaen, että ”et saa kertoa kenellekään. Lupaa se”.

Uuraan saariston Monolan kylässä Airanne oli joutunut jo käytännössä saarroksiin, mutta onnistui säilyttämään asemansa. Viime hetkellä joukkue pääsi kapean aukon kautta perääntymään, jolloin yksi miehistä kuitenkin haavoittui. Näytti jo mahdottomalta saada haavoittunut pelastetuksi, mutta Airanteen rohkeus ja neuvokkuus rohkaisivat miehiä niin, että yrityksessä onnistuttiin ja haavoittunut pelastettiin.

Airanne osallistui mm. Hatjalahden, Uuraan ja Nisalahden taisteluihin. Näistä viimeksi mainittu jäi hänen viimeisekseen. Hän kaatui 7.3.1940 johtaessaan vastaiskua Nisalahden Niemenlautalla, missä oli joukkueineen päässyt jo käsikranaatin heittomatkan päähän vihollisesta. Airanne kohottautui ja heitti kranaatin n. 50 metrin päässä olevaan vihollisjoukkoon, huutaen samalla venäjäksi ”antautukaa!”. Vihollisen pikakiväärit kääntyivät kohti nuorta suomalaisvärikkää, aloittaen ankaran tulituksen, minkä yhteydessä heidän käyttämänsä – kansainvälisen oikeuden mukaan laittomaksi luokiteltu – räjähtävä luovi jätti jälkeensä ammottavan haavan Airanteen lapaluuhun kohdalle. Hänet saatiin kuljetettua sidontapaikalle, missä vakaville vammoille ei kuitenkaan ollut enää tehtävissä mitään.

”He olivat esimerkillisiä urheilijanuorukaisia ja kaatuivat, kuten suomalainen upseeri ja sotilas kaatuu: pidettyinä ja ihailtuina”, kirjoitettiin Airanteen veljeksistä lämpimästi heidän jäsenlehdessä julkaistussa muistokirjoituksessaan.

Vain kaksi päivää pikkuveljen kaatumisesta iski tragedia Airanteen perheeseen jälleen. Tällä kertaa suruviesti tuli Erkkiä kolme vuotta vanhemmasta veljestä **Olavi Airanteesta**. Tämä oli sisaruskatraansa vanhin elossa oleva, sillä hänen vanhempansa olivat joutuneet hautaamaan esikoisensa, 1910 syntyneet kaksosensa, vain alle vuoden ikäisenä. Helsingin Suomalaista lyseota kolme luokkaa käytyään jatkoi Olavi opintojaan Helsingin Teollisuuskouluun, josta sai päättötodistuksensa 1937. Asevelvollisuutensa hän oli suorittanut Suomen Valkoisessa Kaartin konekiväärikomppaniassa 1934, jatkaen sieltä palvelustaan Aliupseerikouluun ja sen jälkeen vielä Reserviupseerikouluun.

Ampujana ansioitunut Olavi oli veljensä lailla liikunnallinen lahjakkuus. Hän oli monipuolinen yleisurheilija, mutta repertuaariin kuuluivat myös hiihto sekä jää- ja pesäpallo. Jälkimmäisestä pääsi hyötymään isänmaakin, sillä vuonna 1934 hän oli mukana armeijan pesäpallomestaruuden voittaneessa joukkueessa.

Aarre Airanne

Maaliskuussa 1935 reservin vänrikki kotiutui 440 päivän jälkeen täysin palvelleena. Kaikista suurin palvelus ja uhraus olivat kuitenkin vielä edessä.

Tämän jälkeen Airanne oli muovaamassa kasvavan ja kehittyvän Helsingin kaupunkikuvaa, kirjaimellisesti: nuori rakennusmestari oli johtamassa mm. Malmin lentokentän kiitoratojen rakennustöitä. Hyvän näköiseksi oli rakentumassa myös hänen oma tulevaisuutensa: viereen oli löytynyt kihlattukin ja elämä hymyili.

Talvisotaan Olavi määrättiin veljensä lailla JR 11:een, saamansa erikoiskoulutuksen mukaisesti joukkueenjohtajaksi sen 3. konekiväärikomppaniaan. Hänen sotilaspassin lista hänen taistelupaikoiksi Hatjalahden, Nuoraan ja Ylä-sommeen sekä Viipurilahden luoteisrannikolla helmimaaliskuussa käydyt taistelut. Velvollisuudentuntoinen Olavi kunnostautui erityisesti Kaukjärven livanankylässä käydyssä kansakoulunkukkulan valtauksessa. Ankaran vihollistulituksen seurauksena oli osa miehistä lähtenyt jo perääntymään, mutta Olavi ei suostunut antamaan periksi, vaan komensi miehiään etenemään ja johti joukkoa itse, pistooli kädessään.

2.3. vihollinen oli aloittanut Viipurinlahden lohkolla hyökkäyksen myös Turkinosaassa. Kovia tappiota kiivaassa tykistötulessa kärsienkin suomalaisten onnistui säilyttää asemansa. Alivoiman lisäksi tappiolukemia kasvatti saaren kivikkoinen maasto, joka ei tarjonnut kovinkaan paljon suojaa ja esti kaivautumisen.

Seuraavien päivien aikana saarta puolustanut 4.Divisioona onnistui kerta toisensa lyömään vihollisjoukot takaisin, mutta lopulta sinnikkäät etenemisyrietykset saivat palkkansa. 9.3. aamupäivään tultaessa oli Puna-armeija onnistunut saamaan haltuunsa niin Kattilansaaren, Hapenensaaren kuin Turkinosaaren. Suomalaisten viivytystaisteluissa tappioutilastoihin kirjattiin myös vänrikki Olavi Airanne. Vakavasti haavoittuneena ja jo vihollisen puolelle joutuneena Airanne tiesi, kuinka paha hänen tilanteensa oli. Häntä ei enää saataisi pelastettua, mutta muilla olisi toivoa, kunhan he tekisivät sen, mitä ei pitäisi: jättäisi veljeään. Hän irrotti kihlasormuksensa sormestaan, ojensi sen yhdelle miehistään kotiinvietäväksi, samoin kuin viimeiset terveisensä miehilleen, minkä jälkeen antoi heille käskyn pelastautua ja jättää hänet.

”Hän oli komppaniamme rehdein upseeri”, sanoi hänen taistelulähtettinsä myöhemmin.”Näin sanoi kerran eräs toiseen joukkueeseen kuulunut mies, ja sama arvostelu hänestä annettiin koko komppaniassa.” Hänen ruumistaan ei koskaan saatu kotiin ja myöhemmin keväällä hänet siunattiin Hietaniemen sankarihautausmaalle paikkaan KM 13 ”kentälle jääneenä tai poissaolevana.”

Tapani Harmaja

Tapani Harmaja sai toisen nimensä Kaarle isoisänsä mukaan. Tämä oli myös se, joka vaihtoi suvun alkuperäisen nimen Schadewitzin suomalaisen suusta huomattavasti helpommin kierähtäväksi Harmajaksi. Eivätkä sotahistoriallisesti merkittävät sukujuuret yhteen Mannerheim-ristin ritariin (ritari nro 110, Einar Schadewitz) vievään haaraan loppu: äitinsä kautta hän on sukua myös lotta-vaikuttajalle Maja Genetzille, joka on Harmajan äidin pikkuserkku. Ja pienet ovat piirit maanpuolustuksen ”aatelisissakin”: Harmajan yksien äidinpuoleisten serkkujen äiti puolestaan oli Sotilaskotiliiton puheenjohtajana toiminut (ja neuvostopartisaanien murhaamaksi tullut) Toini Jännes.

Korkealle veivät kansantaloustieteilijä Leo Harmajan ja hänen Laura-puolisonsa lastenkin tiet: Tapanin kohdalla taivaalle lentäjäksi, hänen isosiskostaan Saima Harmajasta tuli puolestaan runoilijatahti. Runoja kirjoitti tosin Tapanikin, joista ainakin yksi, ”Sotalennolla iltahämärässä”, on säilynyt jälkipolvillekin. Näytelmänkin tiedetään hänen kynästään lähteneen.

Tapanin kyvyille ei tuntunut olevan loppua: yleisurheilun lisäksi hän oli etevä uimari ja tenniksenpelaaja. Kirjoitettuaan ylioppilaaksi Helsingin Suomalaisesta Yhteiskoulusta 1934 aloitti hän yhteiskuntatieteiden opinnot Helsingin yliopistossa. Opinnut keskeytyivät seuravana vuonna asevelvollisuuden ajaksi, minkä aikana hänestä koulutettiin lentäjä. Kadettikouluakin viitisen kuukautta käynyt Harmaja oli vuonna 1937 Lontoossa opiskelemaan kieliä ja lentäjän ammattiopintoja, ja minkä jälkeen palasi Suomeen, koulunpenkille ja valmistui filosofian kandidaatiksi. Kaiken kaikkiaan hän ehti vähintäänkin tyydyttävästi oppia suomen lisäksi niin ruotsin, englannin, ranskan kuin saksankin. 1938 julkaistiin myös hänen ainoaksi jäänyt teoksensa, ensimmäisen maailmansodan lentäjistä kertova ”Pilven veikot- Maailmansodan kuuluisimpien lentäjien tarina”. Ja kaikki tämä hädin tuskin parikymppisenä!

Vaan kyllä nuorukaisesta omapäisyyttäkin löytyi: muutaman kerran häntä jouduttiin varusmiespalveluksensa aikana rankaisemaan, mm. luvattomasta poistumisesta. Syksyllä 1939 pakattiin Kasarminkatu 2:ssa taas matkalaukkuja, tällä kertaa suuntana Italia. Juuri alkanut toinen maailmansota oli saanut Suomenkin Ilmavoimat tehostamaan kalustohankintojaan ja lokakuussa allekirjoitetulla sopimuksella Italiasta ostettiin 25 Fiat G.50- hävittäjää. Yksi niitä koelentämään lähetetyistä lentäjistä oli Harmaja, joka näytti, että Suomessa todellakin tehdään, eikä vain meinata: koelennollaan Torinon kentän yläpuolella hän rikkoi syöksynopeusennätyksen (800 km/h). Kone vaurioitui, mutta Harmaja palkittiin Fiatin toimesta kultaisella savukekotelolla. Tervehenkisellä nuorukaisella ei sille kuitenkaan käyttöä ollut, mutta sen perintö elää yhä tänäänkin: kultainen savukekotelo on nimittäin palkinto, jonka Maanpuolustuskorkeakoulun Tukisäätiö luovuttaa joka vuosi yleisesikuntaupseerikurssin parhaalle lentäjälle.

Talvisodassa Harmaja lensi Lentorykmentti 2:een kuuluneessa Lentolaivue 24:ssä. 1.2.1940 hän joutui Fokker-hävittäjällään Viipurinlahdella keskelle useammankin viholliskoneen kanssa käytyä ilmataistelua, mistä hän yritti irtaantua syöksymällä pilven läpi, muttei onnistunut enää oikaisemaan konettaan ja tuli alasammutuksi Venäjänsaaren kohdalla. Tapanin kuolema oli hänen vanhemmilleen poikkeuksellisen kova isku: hän oli jo kolmas, jonka he joutuivat muutaman vuoden neljästä lapsestaan hautaamaan. Lapsista vanhin, Outi oli kuollut 1936, ja vain vuotta myöhemmin menehtyi lapsista toiseksi vanhin, Saima.

Helsingin Toverien Pro Patria-työryhmän ”seniori” on 41-vuotias **Väinö Jokinen**. Tämä paljasjalkainen helsinkiläinen antoi kalleimpansa maan puolesta, jota ei hänen elämänsä ensimmäisen 19 vuoden aikana vielä ollut edes olemassa! Hän oli myös ensimmäisiä ikäluokkia, joita juuri itsenäistyneen Suomen armeija koulutti maansa turvaksi.

Asevelvollisuuttaan hän astui suorittamaan Salmin rajavartiostossa huhtikuussa 1919. Reserviin hän kotiutui seuraavana vuonna alikersanttina. Reserviläisten keskuudessa myöhemmin tehtyjen tarkistusten seurauksena hänet nostettiin nostoväen 1. luokkaan.

Väinö Jokinen

Vaikka olikin 167-senttisenä ja 61-kiloisena suht pienikokoinen, oli Jokisen ketteryys ja fyysinen suorituskyky osoitettu moneen kertaan toimivaksi mm. jalkapallokentillä, missä hän pelasi Helsingin Toverien sinipaidassa. Seuran ottaessa ensimmäistä kertaa vuonna 1917 osaa Helsingin piirin III luokan B-sarjan jalkapallomestaruustotteluun oli Jokinen mukana voiton kotiin tuoneessa joukkueessa.

Visinä tunnettu Jokinen oli yksi seuran perustajajäsenistä ja harrasti liikuntaa varsin monipuolisesti. ”enemmän tai vähemmän kaikkia urheilulajeja, paitsi painia ja nyrkkeilyä”, hänestä kerrotaan. Myöhempinä vuosina hän oli mukana niin rakastamansa seuran eri jaostoissa, toimikunnissa kuin johtokunnassa, samoin kuin jäsenlehden taloudenhoitajana. Sen lisäksi hän onnistui jostain löytämään aikaa myös harrastuksista rakkaimmalleen, laululle, ja hän kuului useisiin helsinkiläisiin mies- ja sekakuoroihin.

Tilaisuuden salliessa vetäytyi hän kesämökilleen ongen varteen. Innokkaan kalamiehen jutut olivat kuulemma sen mukaiset. ”Haukien suuruudella ei tahtonut olla mitään rajaa”, ystävät muistelivat nauraen vilkkaan mielikuvituksen omannutta huumoriveikkoa. Kansakoulun käynyt Jokinen on kantanorttiinsa kirjattu siviiliammattiltaan kirjanpitäjäksi, mutta myöhemmissä lähteissä tämä on jostain syystä muuttunut kirjansitojaksi. Yritystoiminta kannatti ja myöskin liikemieheksi tituleerattu Jokinen elätti sen turvin Karin-vaimonsa sekä heidän kaksi lastaan.

Marraskuussa 1939 uhkakuvista pahin kävi toteen ja Suomi löysi itsensä sodasta. Vielä tässä vaiheessa ei Jokista kutsuttu aseisiin, mutta hyökkääjän kylvettyä tuhoaan ja Suomen armeijan taisteltua ääri rajoillaan vihollisen niin miehistön, kuin kaluston ylivoimaa vastaan, alkoivat rivit harveta siihen malliin, että täydennyksiä haettiin vanhemmistakin miehistä. Helmikuussa 1940 oli Jokisen vuoro. Hänet lähetettiin Jalkaväkirykmentti 64:ään ja sen 4. komppaniaan. Helmikuuhun mennessä tämän Kemissä perustetun täydennysjalkaväkirykmentin sotapolku oli vienyt sen Kiantajärven ja Raatteessa käytyjen suurtaistelujen jälkeen Laatokan Karjalaan, missä se hyökkäsi idästä Laatokan rantaan ja valtasi Jokisellekin kovin tutun Salmin rajavartioston Pitkärannan kasarmien maaston 18.1.1940. Konnunkylän motin jälkeen taistelut Pitkärannassa jatkuivat sodan loppuun saakka.

25.2. rykmentin sotapäiväkirja kertoo vihollisen painostaneen Peräkylän maastossa koko päivän. Eri komppanioista peräisin olevat tiedot kertovat niin liikkeellä olevasta monikymmenpäisestä vihollisosastosta kuin takamaastoon kohdistuvista pommituksista. Rykmentin tappioutilastoihin kirjattiin tuolle päivälle kaikkiaan 43 kaatunutta, joista yksi oli alikersantti Jokinen.

Olavi Leira

Myös **Olavi Leiran** isä Hjalmar päätyi vallitsevan trendin mukaan suomalaistamaan nimensä, joka alun perin oli Leander. Kolme luokkaa oppikoulua käytyään nuorukainen työskenteli kemigrafina eli kuvien parissa kirjapainoalalla. 1936 kutsunnoissa ollut nuorukainen astui palvelukseen Suomen Valkoiseen Kaartiin ja sen toiseen komppaniaan. Hyvin arvosanoin kansalaisvelvollisuutensa suorittanut Leira ansioitui etenkin ampujana ja saikin koulutuksen konepistoolimieheksi. Kertausharjoitukset olisivat hänen kohdalleen osuneet 1942 ja 1948, mutta niitä hän ei ehtisi nähdä.

Asevelvollisuusaikanaan hän oli myös liittynyt Tovereihin, missä hänen mielilajikseen nousi suunnistus. Metsän lisäksi myös Eläintarhan radalla oli erityinen paikka hänen sydämessään. Joulukuussa 1938 reserviin siirtynyt sotamies ei ehtinyt nauttia siviilielämästä vuottakaan. Sitten hän joutuikin ripustamaan kaulaansa tuntolevyn 104151 ja laittamaan kaiken oppimansa peliin tositilanteessa.

Töölöläispoika komennettiin stadilaiskundeista koottuun Ässärykmentin, eli JR 11:n II pataljoonaan ja sen 4. komppaniaan. Siirtyminen Karjalan Kannakselle alkoi 18.10. ja Talvisodan viimein syttyessä oli rykmentti sijoitettuna Hatjalahden lohkolla. Siellä se taisteli helmikuun puoliväliin asti, jolloin sai käskyn vetäytyä väliasemaan ja miehittää Humaljoen – Makslahden linjan sekä sen pohjoispuolella olevia Viipurinlahden saaria, muun muassa Uuraan.

Leiran II pataljoona otti yhdessä III pataljoonan kanssa haltuunsa Ylä-Sommeen puolustuslinjan. Helmi-maaliskuun vaihteessa Leiran pataljoona siirtyi Suonionsaareen, minkä jälkeen edessä oli saarien puolustus vihollisen alati ankarammaksi käyviä hyökkäyksiä vastaan. Jo 5.3. Leiran pataljoonan sotapäiväkirjaan, vihollisen jatkuvasta tykistötulesta ja jalkaväen mairinuousuyrityksistä kertovien merkintöjen jatkoksi kirjattiin lakoninen toteamus ”omat tappiot verrattain raskaat”. Seuraavana päivänä ne vasta raskaiksi muuttuvatkin: silloin on nimittäin edessä koko Talvisodan verisin päivä. Kaikkiaan 816 suomalaissotilasta sai päivän aikana surmansa, heidän joukossaan myös sotamies Leira.

Tasan viikon päästä sota oli. Tasan viikon päästä Olavi Leira olisi viettänyt 24. syntymäpäiväänsä.

Varusmiespalveluksessaan **Lauri Nurminen** sai erikoiskoulutuksen taistelulähetiksi. Ihan kaikki nuoruuden uhmakkuudesta ei ollut ehtinyt vielä tuolloin sammua: juopumuksesta neljän päivän vettä ja leipää-rangaistuksen saanut Nurminen joutui kahnauksiin palvelusaikanakin ja sai 10 vuorokautta arestia. Helmikuussa 1934 koitti vapautuminen siviiliin, missä Nurminen oli kansakoulun jälkeen elättänyt itsensä levysepän apumiehenä.

Vuosi ennen armeijaan astumistaan Vigiksenä tunnettu Nurminen oli liittynyt Helsingin Tovereihin, missä hänen raamikkaat 185 senttiään pantiin käyttöön seuran jalkapallojaoksessa, sen kolmosjoukkueen maalivahdin paikalla. Harjoitusten suhteen seurasta kerrotaan häntä vaivanneen laiskuus, minkä vuoksi hän etsi pitkään paikkaansa niin kolmos- kuin kakkosjoukkueessa, niin maalissa kuin kentällä.

Lauri Nurminen

Englantilaisen pelitaktiikan alkaessa saada jalansijaa Suomesta, oli Nurminen omassa elementissään keskuspuolustajana. Hän alkoi vihdoinkin ottaa harjoittelun vakavasti ja hänen taitonsa ja varmuutensa kasvaessa hänet siirrettiin seuran edustusjoukkueeseen. Jos hänen ryhdistäytymisensä olisi tapahtunut paria vuotta aiemmin, olisi hän ehtinyt nousta vaikka minkälaiseen maineeseen, seurassa uskottiin. Nurmisen epäonneksi elettiin jo vuotta 1939, mikä oli hänen uransa (ja elämänsä) kannalta liian myöhään.

Myöhemmin samana vuonna syttyneessä Talvisodassa hänet komennettiin Airanteen veljesten sekä Leiran lailla Ässärykmenttiin, sen 4. komppaniaan. Joulukuulle tultaessa rykmentti taisteli Kuolemanjärvellä, missä 23.12. käydyissä taisteluissa myös sotamies Nurminen kohtasi kuolemansa. Vakavasti haavoittuneena hänet siirrettiin 4. Kenttäsairaalaan, missä hän menehtyi. Äiti Lempin jo jo kuoltua lähti ilmoitus pojän kaatumisesta hänen Pauliina-isoäidilleen.

Oli 24.12.1940. Joulukuuta, jota hän ei koskaan unohtanut.

Ossi Salo

Sama päivä koitui myös **Ossi Salo** kohtaloksi. Parkanossa syntynyt, Ossina tunnettu, mutta Oskariksi ristitty Salo oli neljä luokkaa kansakoulua käytyään asettunut viljelemään maata Sipoon Gumböleen, missä kasvatti Aino-vaimonsa kanssa nyt kolmella lapsella kasvanutta perhettään.

Helsingin Tovereihin hän oli liittynyt toukokuussa 1927. Pian lupaava nuorukainen nousi seuran suurimmaksi hiihtotähdeksi. Kolme vuotta myöhemmin Helsingin suojeluskuntapiirin järjestäessä murtomaahiihtomestaruuskilpailut 10 ja 20 kilometrin matkoilla vei Salo kultaa. Kummassakin sarjassa. Seuraavana vuonna hänet nähtiin sivakoimassa Salpausselän suurkisoissa, missä hän pitkään jopa johtopaikkaakin pitänyt hiihtäjä sijoittui lopulta yhdeksänneksi. Tärkein asia tuli kuitenkin hoidettua, kuten seuran 20-vuotisjuhlanumero muistaa asiasta kirjoittaessaan mainita. "Voitti molemmat ruotsalaisosanottajat".

1931 seuran valiohiihtäjäksi ylistämä Salo osallistui Toverien ja kahden muun helsinkiläisjoukkueen väliseen seuraotteluun, missä 31. matkaan lähtenyt ennakkosuosikki nousi kuin nousikin kisan voittajaksi. Tässä vaiheessa hänet noteerasi jo Hesarikin. "Salo on jo sangen lähellä suurhiihtäjäluokkaa", seuraavan päivän lehti kehui. Kilpauransa jälkeen hän jatkoi toimintaansa seuran johtokunnassa, missä tuolloin 35-vuotiaasta aktiivia kuvailtiin (pilke silmäkulmassa) "yhtä vilkkaaksi ja pirteäksi kuin parhaimpina päivinään."

Niin paljon kuin Salo urheilua rakastikin, oli jotain, mikä oli hänelle Toveritakin tärkeämpi: suojeluskunta, johon hän oli liittynyt Malmilla 17-vuotiaana. Hänen kerrotaan olleen aina valmis luopumaan kaikesta muusta suojeluskunnan hänen apuaan tarvitessa. "Omaten herkän tilanteen arvostelukyvyyn, tarkan silmän johtaa joukkoja sekä ollen mestariampuja, oli hän taistelija kiireestä kantapäähän, joka jättää kaatuessaan korvaamattoman aukon riviin", hänet tunteneet kuvailivat jälkeenpäin.

Salon vakaumus ei himmennyt edes hänen jo nähtyään sodan kauhat etulinjasta käsin. Hänen kanssaan hänen kuolemaansa edeltävänä päivänä puhunut toveri kertoo hänen olleen täynnä "suoria sanoja, jotka uhkuivat isänmaanrakkautta." Talvisodassa reservin alikersantti Salo joukko-osastoksi määräytyi monille kansainvälisillekin sotahistoriaforumeille ikuistetuista pääkallokoristeisista kypäristään tunnettu [Kevyt Osasto 4](#), jota jo sisällissodasta lähtien oltiin kutsuttu Kuoleman komppaniaksi. Yhtä kolholta kalskahtavat myös hänen sotatiensä loppuvaiheet: jouluaatonaattona 1939 käydyissä taisteluissa luodista osuman saaneen Salo kuolinilmoitukseen kirjataan kaatumispaikaksi Kuolemanjärvi.

Johanneksena tunnetun Ivanin ja Marian kolmelapsisen katraan esikoiseksi syntyneen **Eugen Railaksen** ortodoksisperheen nimi ehti kolmen sukupolven aikana vaihtua yhtä monta kertaa: ensin Konoista Kononoviksi, sitten Feodoroffiksi ja lopulta, Eugenin jo synnyttyä, Railakseksi. Santeri-veljen syntymän jälkeen perhe muutti Raja-Karjalassa sijainneeseen Salmin pitäjään, jossa syntyi perheen kuopus, Eugenia 15 vuotta nuorempi Viktor, joka myöhemmin seurasi poikien pastori-isän jalanjäljissä papin uralle. Täällä nuori Eugen myös liittyi suojeluskuntaan. Eteenpäinpyrkivä ja isänmaallinen ylioppilas jatkoi opintojaan Helsingin yliopistossa ja herätti toimillaan huomiota vääriellä tahoilla jopa siinä määrin, että hänen nimensä päätyi Siperiaan karkotettavien listallekin.

Eugen Railas

Varusmiespalveluksensa hän suoritti Laatokan puolustamista varten perustetussa Rannikkotykistörykmentti 3:ssa, mistä hänet komennettiin Reserviupseerikouluun. Railas kotiutui vänrikkinä ja palasi jatkamaan kemian opintojaan. 1936 hän liittyi Helsingin Tovereihin, missä ylläpiti kuntoaan voimistelu- ja sisähyppyharjoitusten muodossa. Mitään aktiivista kilpauraa hän ei kuitenkaan lähtenyt tavoittelemaan, sillä päämäärätietoinen nuorukainen halusi keskittää kaiken tarmonsä opiskeluun.

Talvisotaan hän lähti Erillinen pataljoona 8:n 2. komppaniassa, missä kertausharjoitusleirillä 1935 saamansa koulutuksen mukaisesti toimi kiväärijoukkueen johtajana. Hän ehti osallistua Koveron, Koirinojan, Hippolan ja Lemetin taisteluihin, jotka jäivät hänen viimeisikseen. Tankkitykin ammuksista saamaansa osumaan 6.1.1940 kuollut Railas haudattiin ensin Sortavalan sankarihautausmaalle, mutta siirrettiin myöhemmin tilaisuuden sen salliessa kotimultiin Salmiin.

Yrjö Salomäki

Nuoresta iästään huolimatta ehti urheilullinen monilahjakuus **Yrjö Salomäki** jättää jälkensä seuraan, etenkin sen poikatoimintaan. Etevä suunnistaja ja hiihtäjä ansioitui varsinkin juoksussa ja vielä 1939-luvun lopulle tultaessakin olivat hänen nimissään alle 18-vuotiaiden ikäluokassa niin 800 m, 1000 m kuin 1500 metrin ennätykset. Tullaajaana työskennelleen Salomäen kerrottiin olevan – kieliopintojensa salliessa – valmis auttamaan ja opastamaan nuoria urheilijanalkuja kentän reunalla vaikka seitsemänä päivänä viikossa ja hän oli ahkerasti auttamassa myös Kaivopuistossa järjestettyjen maratonien järjestelyissä.

Varusmiesaikanaan Salomäki paljastui vielä ampujavalioksikin. Salomäki oli Tovereiden ensimmäisiä, joka sai kutsun Ylimääräisiin Harjoituksiin syksyllä 1939.

Pikakiväärimiehen erikoiskoulutuksen saanut sotamies sijoitettiin Leiran ja Nurmisen kanssa samaan porukkaan: Ässärykmentin eli JR 11:n 4. komppaniaan. Hänen sotatientsä kesti taulun sankareista toiseksi pisimpään ja tuli päätökseensä vihollisen konekivääritulituksessa Viipurinlahden saaristossa viisi päivää ennen sodan päättymistä. Hänen ruumistaan ei ole tähän päivään mennessä löydetty.

Niin suuren aukon Tovereiden riveihin Salomäki jätti, että hänen kaatumisensa jälkeen aloitettiin seuran poikien ja vähän varttuneempienkin keskuudessa keräys hänen nimeään kantavan muistokiertopalkinnon hankkimiseksi.” Olisitpa kestänyt vielä viikon, nuori lähettäjäamme, niin Eläintarha tuntuisi yhtä kotoisalta kuin ennenkin. Kohtalo ei sitä sallinut, mutta työtäsi jatketaan”, lohduttautui myös hänen muistokirjoituksensa jäsenlehteen kirjoittanut seuran sihteeri Yrjö ”Yrkka” Niinivirta, jonka muistokirjoitusta laadittaisiin jo seuraavana vuonna.

Niin kuin Salomäki ja niin moni tässä taulussa mainituista henkilöistä, Niinivirta eli ja hengitti rakastamaansa seuraa. Hänen menehdyttyään Viipurissa käydyissä taisteluissa saamiinsa vammoihin elokuussa 1941, löydettiin häneltä muistikirja, johon hän oli – omalla verellään – kirjoittanut viimeiset sanansa.

”Terveiset tovereille.”

